

Vợ tôi bảo tôi là người lầm chuyện. Chỉ vì trong chuyến về Việt Nam lần rồi, trong khi người ta rủ nhau đi đây đi đó vui chơi, thì tôi cứ tẩn mẩn đọc sách đọc báo, hỏi thẩn thẩn về những chuyện học hành trường ốc ở Việt Nam, giả cả sinh hoạt cùng đời sống thường ngày của dân Sài Gòn. Cũng nhờ tính tò mò lục lợi đó mà tôi có đủ dữ kiện cho bài viết ngày hôm nay. Trước 75, tôi cũng có dính líu nhiều với giáo dục, nên sự lưu tâm của tôi về chuyện học hành, thi cử, kể ra cũng không có chi là quá đáng. Theo chủ quan của tôi, cứ nhìn cách cư xử, giáo dục trong gia đình thì cũng đoán được tương lai con cháu của gia đình ấy. Và trong xã hội cũng vậy, giáo dục được coi là hạ tầng cơ sở cho việc phát triển đất nước, cứ nhìn vào tình trạng giáo dục cũng có thể giúp ta ước đoán được tương lai thăng trầm của xã hội đó.

Tôi về Việt Nam đúng vào mùa tựu trường, không khí như dịu hẳn lại, học trò đang trở lại trường sau ba tháng hè, nhưng ở Sài Gòn, cái không khí lâng đâng sương thu và gió lạnh của ngày tựu trường thời Thanh Tịnh phải cải biên lại như sau mới thích hợp: "Hàng năm cứ vào cuối thu, rác ngoài đường ngập nhiều và trên không khói xe phun mù mịt, thì lòng tôi lại... Tôi quên thế nào được, buổi mai hôm ấy, một buổi mai đây... xe honda và khói bụi, mè tơi áu yếm, bịt khẩu trang cho tôi, nắm lấy tay tôi dẫn đi trên con đường phố dài, lỗ chỗ ổ gà và hẹp. Con phố này tôi đã đi lại lăm lần, nhưng lần này tự nhiên tôi thấy lạ..."

Theo chân các cháu nhỏ, tôi hy vọng sẽ tìm lại được đâu đây vài khung cảnh xưa, cảnh sân trường đầy cả trẻ thơ chạy lui chạy tới, hoặc tụm năm tụm ba nói chuyện. Nhưng nay thì khác hẳn, cứ theo các cháu nhỏ mà đi, hết dãy phố này qua

dãy phố khác, chẳng thấy trường ốc đâu hết, tự nhiên thấy các cháu quẹo mặt rồi vào hẳn bên trong... sân trường. À thì ra hàng quán, tiệm sửa xe, tiệm cà phê giải khát... đã làm thành một dãy phố bao kín mặt tiền của trường học. Nhà thơ Thanh Huyền mới bàn đến hiện tượng này trên báo Thanh Niên như sau:

Ai về quận Bến mà xem,
Mặt bằng trường học được đem đấu thầu,
Học hành chuyện vã hơi đâu,
Hội đồng biểu quyết thật rầu lòng ai,
Khen cho sáng kiến đại tài,
Phá trường trống vách tính bài cho thuê,
Sá gì những tiếng khen chê,
Trường học tiếp thị, cho thuê sạp hàng,
Thơ rằng: việc ấy xin can,
Ai ơi nghĩ lại, đừng làm chuyện đau."

Đây không phải là trường hợp đơn lẻ. Ai muốn nói gì thì nói, nhà thơ cứ tiếp tục làm thơ, nhà trường cứ tiếp tục cho thuê mặt bằng. Trường kiến trúc ở đường Phan Đình Phùng cũ (nay đổi lại Nguyễn Đình Chiểu), trường kỹ sư Phú Thọ ở đường Nguyễn Tri Phương, và biết bao trường khác đều lâm vào cảnh huống tương tự, mặt tiền bao quanh đã che hẳn trường ốc bởi các dãy phố mới. Hỏi ra mới biết là dù là trường mẫu giáo, tiểu học, trung học hay đại học đều được xếp đặt lại cho phù hợp với khung cảnh "làm kinh tế" của cả nước. Ban Giám Hiệu đem một phần cơ sở của trường ra cho người ta mướn để kinh doanh, hầu lấy tiền "cải thiện đời sống giáo chức", nhưng thực chất thì số tiền này chỉ chui vào túi của các cán bộ đảng. Bởi thế có thơ rằng:

Trên lầu trường măng non, dưới nhà bán bàn ghế,
Lúc nhà cửa khó khăn, quả biết làm kinh tế,
Trên lầu trường mẫu giáo, dưới nhà bán cà phê,
Nhạc xập xình suốt buổi, học sinh tha hồ nghe,
Trên lầu trường đại học, dưới nhà cửa tiệm buôn,
Giáo dục và thương mại, sống chung nghĩ cũng buồn,
Trên dưới không xa lăm, mà hai thế giới riêng,
Việc của ai nấy biết, chung qui một chữ... Tiền.

Ở Sài Gòn hiện nay, muốn vào học lớp 1 trường công thì phải thi. Khóa luyện thi vào lớp 1 dù chỉ trong thời gian luyện thi chưa đầy 2 tháng cũng tốn khoảng 100 ngàn đồng (khoảng 10 đô la). Có trường không chịu nhận đơn thi vào lớp 1 nếu trước đó phụ huynh không cho con đến "học hè luyện

thi". Có trường đặt điều kiện là thí sinh phải có bằng "tốt nghiệp mẫu giáo" sẽ được thêm điểm. Thế là các phụ huynh chưa từng cho con học mẫu giáo phải chạy đôn chạy đáo, bằng cách nào đó, kiếm cho ra mảnh bằng này. Nhưng liền đó, các phòng giáo dục quận lại ra thông cáo là chỉ có bằng tốt nghiệp mẫu giáo do phòng giáo dục quận hay sở giáo dục thành phố cấp mới được chấp nhận, thế là các thí sinh tuy có được bằng mẫu giáo nhưng là mẫu giáo trường dòng, mẫu giáo trường tư, mẫu giáo phường... đều không được nhận, và phụ huynh lại phải "bằng cách nào đó" chạy cho ra bằng tốt nghiệp mẫu giáo do quận hay sở cấp, do đó tệ trạng xã hội lại có cơ hội để phát triển. Đọc đến đây, chắc có nhiều vị cho tôi nói dối, hoặc vì ghét Cộng sản nên có ít thì xít... cho nhiều, đành xin trích dẫn một đoạn sau đây của ký giả Lê Hồng đăng trên báo "Người Lao Động": "Cho con vào lớp 1 còn khó hơn vào... Đại học. Nhiều người sẽ bật cười và không tin có chuyện lạ đời như thế! Nhưng quả thực, đó là một thực tế đang diễn ra nhiều nơi, nhất là ở các thành phố, thị xã. Muốn vào lớp 1, các em phải qua kỳ thi tuyển khá phức tạp và gay go. Ngày từ đầu tháng sáu, các trường tiểu học đã bắt đầu mở lớp luyện thi. Trường nào được sự chú ý của phụ huynh như giáo viên giỏi, cơ sở vật chất khá, gần nhà, tiện lợi... nhất là nếu lại có dạy thêm tiếng Anh từ lớp 1, lớp 2 nữa thì trường ấy thí sinh càng đông. Và thế là đội ngũ giáo viên nhà trường có cơ hội phát triển dạy thêm, dạy luyện thi, mà lâu nay mọi người vẫn coi là "tệ nạn"!"

Thôi được, trước cảnh người khôn, của khó, đành chấp nhận chuyện thi vào lớp 1. Nhưng phải thi như thế nào? Chắc chắn là không phải thi viết rồi, vì lớp 1, là nơi học sinh bắt đầu tập đọc, tập viết, vậy chỉ còn một cách thi vấn đáp. Và thi vấn đáp thì không có chứng cứ, muốn cho ai đậu cũng được. Và như thế, con đậu rớt là do... cha mẹ, và "muốn con không rớt thì... yêu mến thầy". Có người nói đùa, đây không phải là các cháu phải thi vào lớp 1 mà chính cha mẹ các cháu phải thi vào lớp 1.

Câu chuyện thi vào lớp 1 chưa phải chấm dứt ở đây. Nếu như nhờ ơn phước của ông bà để lại mà thí sinh thi đậu vào năm thứ nhất tiểu học, gia đình lại phải công đít chạy "tiền cơ sở vật chất" tức là khoảng tiền đóng góp để sửa sang trường ốc.. Thông thường khoản tiền này chia làm 2 loại. Loại "đúng tuyển" tức là thí sinh ở cùng quận sẽ đóng 700 ngàn (70 đô la), loại "khác tuyển" tức là thí sinh ở khác quận sẽ phải đóng 1 triệu 3 trăm ngàn (130 đô la). Ngoài ra, thông báo đóng tiền còn ghi thêm

rằng: "ngoài định mức nêu trên, nếu phụ huynh có điều kiện hỗ trợ thêm, trường và quận xin hoan nghênh". Ở các trường học khác lại có sáng kiến in thêm một khoản đóng góp "tự nguyện" ở cuối đơn xin học, có nơi gọi đây là "số vàng". Người đọc ở hải ngoại có thể cho rằng đây chỉ là một số tiền nhỏ. Phải, số tiền này rất nhỏ ở hải ngoại, nhưng nếu so sánh với lương một giáo viên khoảng 30 đô một tháng thì mới thông cảm được sự khó khăn, hy sinh của các bậc phụ huynh ở trong nước.

Giới phụ huynh than thở thì cứ việc... than thở, nhưng đóng tiền thì phải đóng, vì sợ con em bị từ chối vì đủ lý do, hoặc vào học rồi thì sợ bị "trù", bị điểm xấu, bị làm khó dễ đủ điều. Bởi thế, có thơ trên báo Thanh Niên như sau:

*Xin cho con vào lớp một,
Nửa tin nửa ngờ, chạy tới chạy lui,
Nguyên tắc đề ra, quy định săn rồi,
Trên án xuống, dưới bày thêm cả lổ,
Xin cho con vào lớp một,
Trường điểm, trường chuyên, lòng vẫn ước ao,
Mắt ngó "số vàng", tay nắm hò bao,
Ai cũng biết, muốn vào đâu phải dẽ,
Xin cho con vào lớp một,
Vì chung khác tuyển, chẳng dám... khác người,
Lời than thầm than lén mà chơi,
Ngoài mặt vẫn cười tươi như... trúng số.*

Được nhận vào học rồi chưa phải là hết chuyện. Vì phòng ốc không có đủ, có trường lại phải mở thêm lớp ca đêm. Có trường thì gom hai lớp học chung một phòng, cũng chẳng cần ngăn vách làm chi cho tốn tiền. Hai ông thầy ngó mặt nhau. Học sinh ở hai lớp ngồi đâu lưng nhau mà học, và báo Thanh Niên có thơ như sau:

*Một căn phòng, hai lớp học chung,
Bên lớp bốn còn bên lớp năm,
Giữa chẳng có vách ngăn gì ráo,
Học sinh hai lớp ngồi... đâu lưng,
Hai thầy ráng gân cổ mà gào,
Học sinh biết phải nghe thầy nào,
Đành lặng nghe cả hai thầy vậy,
Học càng nhiều càng lợi chút sao,
Thầy giảng Toán, còn thầy giảng Văn,
Học sinh nghe câu được câu chăng,
Kèo cột, mỗi gãm chứng muốn rót,*

Trường lớp kiểu này thật quá căng.

Rồi nhở trời thương đưa đẩy qua ngày, học sinh lớp 1 ngày nào đã lớn dần qua ngày tháng. Nếu em học khá, hoặc nếu em học dốt nhưng có vài chỉ vàng lận lưng, em qua được kỳ thi tuyển lớp 6, và em trở thành một học sinh trung học. Ở bậc trung học thì ngoài tiền “cơ sở vật chất”, tiền ủng hộ, tiền tự nguyện, sổ vàng..., em còn phải đóng học phí. Học phí thường được các trường trung học khắp nơi tự ấn định, tăng gấp đôi, gấp ba năm ngoái, và ác một nỗi là thu học phí hai ba tháng liền. Sở dĩ phải thu hai ba tháng liền hoặc thu từng học kỳ là vì các ban giám hiệu đã tính toán rất kỹ, nếu thu từng tháng một, sợ phụ huynh đóng không nổi, cho con nghỉ học nửa chừng, sẽ gây nên cảnh thất thu. Trường Võ Thị Sáu, quận Bình Thạnh thu 3 tháng đầu 100 ngàn. Trường Trần Khai Nguyên, quận 5 thì phân biệt, không ngoại ngữ 50 ngàn một tháng, có học ngoại ngữ thì 70 ngàn một tháng. Trường Nguyễn Thị Minh Khai (Gia Long cũ) thì ghi rõ các khoản tiền cộng lại cả triệu, với dòng chữ thật đậm, ngắn gọn trên bảng thông báo: “Không nộp đủ, không xếp lớp”.

Vào học được rồi cũng chưa... hết chuyện. Các em học sinh nếu muốn có khả năng được vào học “đại học” đều phải theo học các lớp luyện thi. Dưới chế độ giáo dục ngày nay, không phân chia lớp 10, 11, 12 ra thành ban A, B, C chuyên về khoa học tự nhiên, chuyên về toán và chuyên về văn chương như trước 75 mà chỉ học chung với nhau, do đó học sinh nếu muốn khá thêm toán, lý hóa, sinh ngữ... đều cần phải học thêm ở ngoài. Tôi không có thời giờ để kiểm tra xem chất lượng giáo dục cao thấp thế nào, chỉ xin ghi ra đây lời phát biểu của bộ trưởng giáo dục Trần Hoàng Quân (ông này trước đây là hiệu trưởng trường Bách Khoa Phú Thọ) về tình trạng giáo dục ở trong nước: “Do đời sống và địa vị xã hội của người thầy quá thấp, học sinh giỏi không muốn vào ngành sư phạm. Từ giáo sinh yếu tất nhiên được đào tạo thành giáo viên yếu. Giáo viên yếu lại đào tạo ra những học sinh yếu hơn, rồi học sinh yếu lại trở thành những giáo viên yếu hơn nữa. Cái vòng xoáy ấy kết cục dẫn đến chất lượng giáo dục giảm sút là chuyện đương nhiên.”

Hệ thống trường sư phạm được chia làm 3 nhánh: đại học sư phạm thành phố đào tạo giáo viên cấp 3, các trường cao đẳng sư phạm đào tạo giáo viên cấp 2 và trường trung học sư phạm đào tạo giáo

viên cấp 1. Năm 1995, đại học sư phạm Sài Gòn dự trù tuyển 950 sinh viên, trường phải hạ điểm tuyển xuống không những một lần, hai lần mà ba lần mới tuyển được 600. Trường không dám hạ điểm thêm lần nữa, vì chỉ sợ sẽ đào tạo ra một lứa thầy cô dốt nát. Đã thế, khi tốt nghiệp ra rồi, mấy giáo viên chịu ở lại với nghề. Theo bộ trưởng Trần Hoàng Quân, hiện nay cả nước thiếu khoảng 80,000 giáo viên tiểu học và “chúng ta hiện đang phải lấy những thanh niên nam nữ học lực mới chỉ hết lớp 5 để bồi dưỡng một thời gian ngắn, rồi cho làm thầy cô dạy cấp 1. Tình trạng bất đắc dĩ này đã kéo dài hết năm này đến năm khác”. Đã thế, báo Người Lao Động còn bi quan đưa tin: “Lần đầu tiên, trên 100 giáo sinh của trường trung học sư phạm (đào tạo giáo viên tiểu học) phải học... bổ túc văn hóa trước khi vào khóa học. Số giáo sinh này có số điểm cuối năm ở hai môn Văn và Toán chỉ là 3/20 điểm trở xuống, trong đó gần 30 giáo sinh chỉ được số điểm là... hai quả trứng vịt cho các môn chính này.”

Trong xã hội, thang bậc giá trị của các trường đã thay đổi hẳn. Trước đây, “nhất Y, nhì Dược, tam được Bách Khoa” nay thứ tự đảo lộn khác xa “Nhất Anh, nhì Kinh, tam Tin, tứ Luật”. Anh đây là Anh Văn. Kinh đây là Kinh Tế Tài Chánh. Tin đây là Điện Toán Computer và Luật đây là Luật Pháp (môn này bị cấm trước đây). Học Anh Văn để đi làm cho các công ty nước ngoài. Học Kinh Tế Tài Chánh để có thể gia nhập vào hệ thống các ngân hàng hoặc các công ty kỹ nghệ. Học về computer thì dễ xin việc. Học Luật để trở thành luật sư vì hiện nay dân số Sài Gòn khoảng 6 triệu nhưng chỉ có khoảng 29 luật sư được hành nghề. Hệ thống giá trị thang bậc kể trên xét cho kỹ thì rất nguy hiểm cho xã hội, vì các ngành trên đã thu hút hầu như toàn bộ những sinh viên giỏi của xã hội để chỉ huấn luyện lớp sinh viên giỏi này trở thành những nhân viên bàn giấy, có thể làm giàu cho bản thân, nhưng không thể làm giàu cho xã hội được. Và như ai cũng biết rõ là muốn nâng cao đời sống xã hội, hay muốn trở thành con rồng hay con chi chi di nữa, điều cốt yếu là phải xây dựng một đội ngũ cán bộ kỹ thuật giỏi, một hạ tầng cơ sở vững vàng.

Tôi chỉ ở lại Sài Gòn có 2 tuần. Khoảng thời gian đó thật ít ỏi, nhưng ít nhất cũng đã trả lời cho tôi một câu hỏi là không phải đợi đến trăm năm mới biết được tài trồng người của Cộng Sản.

